

„РЈЕСМЕ О ЖЕНАМА“ МАРЕ ЗАРИЋЕВЕ– ПРИМЕР „ПОЗАДИНСКЕ“ ЕПИКЕ

Издавачка књижарница Светозара Ф. Огњановића у Новом Саду издала је низ збирки песама о Балканским ратовима и Првом светском рату, које бисмо на основу форме и садржаја могли сврстати у хроничарску епику. Међу њима у, условно речено, едицији „Песме из европског рата 1914–1918“, нашла се и књига, сачињена од пет песама, извесне Маре Зарићеве „Рјесме о женама како војују код куће док су мужеви у рату“. Песме су испеване у недоследно римованим десетерцима, стилски делимично по угледу на усмену епику. Свих пет певају о распусности, односно, неверству жена (већином супруга) док су им мужеви на фронту, те о законском или другим видовима санкционисања оваког понашања. На основу поетских одлика, песме бисмо могли сврстати у пучку књижевност, односно у корпус постфолклорне епике, епских хроника, у групу „певања о свакодневном“. Без обзира на своју „нерепрезентативност“, ове песме заслужују анализу као „специфичан наратив који опстаје на границама два различита типа колективног памћења – културног и комуникативног“.

Кључне речи: Први светски рат, жена, неморал, хроничарска епика, певање о свакодневном, колективно памћење.

Балкански ратови, а нарочито Први светски рат актуелизовали су стварање поезије по угледу на усмену епику, а показало се да ће се то догађати и у познијим ратовима на овим просторима. У науци се различито гледало на овакав вид књижевног стваралаштва, будући да је усмена епика вуковског доба поставила неприкосновено вредносно мерило, па се ишло од његовог готово потпуног занемаривања, до смештања у реалне оквири књижевноисторијских проучавања (в. Милошевић-Ђорђевић 1996; Поповић 2014: 30–31). Како каже Данијела Поповић, нестајању српске усмене епике претходили су периоди оживљавања, попут Првог светског рата, с тим да је природа тог певања неминовно била измењена и у облику и у садржају.

¹ apopin@np.ac.rs

Ауторка запажа и то да је однос ратних певача, како их назива, према усменој традицији био двојак: „А) традиционални поступци епског спевавања, језик и стил народне песме су прихваћени; Б) исти се разарају и прилагођавају новим захтевима“ (Поповић 2014: 33). Такође, сматра и то да је на поменуте измене засигурно имао утицаја начин „дистрибуције“, као и губљење класичне цензуре заједнице. У наведено се можемо и сами уверити посегнемо ли за неком од ратних „песмарица“ или календара из овог периода. С обзиром на време настајања, теме песама су везане за ратну хронологију почевши од Сарајевског атентата, ултиматума, преко битака, односа са бившим савезницима итд. Исто тако, тичу се како *великих* тако и *малих* ратних прича, а публиковане су са потписом аутора или без њега.² Код ових песама постоји и термилошка неуједначеност: „У науци о усменој књижевности ова поезија је одређивана као ратна, нова, новија, најновијег времена, народна, народска, понародњена, народна са примесама уметничке и пучка“ (Поповић 2014: 30), а може се означити и као хроничарска епика (Милошевић-Ђорђевић: 1996), постфолклорна епска хроника (Ђорђевић Белић 2016).

Међу мноштвом песама које певају о ратним темама овога периода, појавила се и једна збирчица која не одступа из ратних оквира, али њених пет песама певају о женама „*kako vojuju kod kuće dok su muževi u ratu*“. У III књизи „едиције“ Песме из европског рата 1914–1916, у издању „Izdavačke knjižarnice Svet. F. Ognjanovića u Ujviděku“, објављене су „Pjesme o ženama: kako vojuju kod kuće dok su muževi u ratu“, коју је „spjevala Mara Zarićeva“.³ Сачињавају је песме: „Rat protiv žena sa 'štambiljom“ (104 стиха), „Pjesma o Juliški što je štambilj sodom prala“ (98 стихова), „Pesma o poštenim švigaricama“ (126 стихова), „Kako je jedna žena zaboravila svoga muža brzo se udala a muž živ kući došao“ (312 стихова) и „Pesma o nevernoj ženi koju je muž ubio“ (246 стихова).⁴ Све песме доследно

2 В. издања Izdavačke knjižarnice Svet. F. Ognjanovića.

3 Књига је код истог издавача доживела, колико је засад познато, три издања, једно, сматрамо и прво, нема назначену годину издања, док су друга два највероватније из 1917/18, с тим што су у оба изузете трећа и пета песма; једно је из *едиције* „Pesme iz evropskog rata 1914.–1917. III.“, а друго „Pesme iz evropskog rata 1914.–18.“ Песма „Муж убио неверну жену“, као засебна публикација, објављена је такође 1917. у Вршцу код М. П. Павловић и Син [б. г.]. Приликом рада користили смо се верзијом из 19??, тако да ћемо бројем у загради означавати број стране у овом издању.

4 На првој страни издања у насловима је „песма“, но у самој књизи стоји „пјесма“, и у свим текстовима је готово доследно спроведена *јекавица*. С обзиром на то да нисмо досада пронашли ниједан биографски податак о ауторки, не можемо знати да ли је језик песама усклађен са њеним говором или само манир преузет из усмене књижевности.

су испеване у римованим десетерцима, што је, поред стила певања, био иницијални разлог да их сврстамо у корпус о којем је било речи у уводном делу. Када је о тематској равни реч, можемо рећи да песме сачињавају својеврстан циклус, јер све певају о неморалном владању жена током ратне катаклизме. Јунакиње су типизиране, иако припадају различитим узрастима и статусима: потенцијалне удовице без деце, удате жене са децом, девојке и њихове мајке. Мушки ликови представљени су двојако: мужеви на фронту су глорификовани, док се прељубници излажу казни и критици, као и жене. Свака песма пева о појединачном случају, али се наводи како је реч о појави која је узела маха,⁵ док се у песми „Rat protiv žena sa 'štambiljom'” такво понашање жена уклапа у традиционални концепт о карактеру жена:

Još stari su uvek govorili,
I ženama nisu verovali,
Duga kosa, svakome se sveti,
A još više, kratke su pameti,
Pa neznaju šta rade i tvore,
Ali znaju mnogo da govore. (7)

Od uvijek se ova pjesma pjeva,
Taka j' bila Adamova Eva,
Pa možda je to božija volja,
Neka j' gora, a neka je bolja. (8)

Збирно, особине које *красе* јунакиње Маре Зарић су неморалност, лаковерност, лукавост, облапорност, лењост, глупост, брбљивост, каћиперство и покондиреност. За преступе, проистекле из њих, заслужују и добијају казну, коју може спровести власт, попут хапшења и ударања „стемпла“ / „штамбиља“ на чело и руку⁶,

5 „Nije sama ta Juliška bila, / Mloga žena tako je živila...” (12–13).

6 У првим двома песмама скитња и блудничење након 20:00 часова санкционишу редари / полицијске патроле, који приводе ухваћене жене у „варошку кућу“, и ударају им некакав печат (жиг), који је тешко опрати, да би сви у околини видели да је жена грешна, а тај вид могуће казне коментарише се и у трећој песми. Не помиње се да иста казна следује и мушкарцима:

[...] Te hodaju noću po sokaku,
Policija vata ih po mraku,
Pa te lijepe i ponoćne tice,
Ove čudne naše sitorice,
Sve od reda, ma da jadne huću
Odvođe ih u varošku kuću,
Ispituju bez razlike svaku,
Šta ponoći rade na sokaku,

а често је и муж тај који, по ауторки, с правом узима закон у своје руке, па жену туче, тера од куће или, у најдрастичнијем примеру, убија. Опеване жене су, како је већ речено, различитих статуса, па тако имамо удате са децом и без њих, чији су мужеви можда погинули на фронту,⁷ које се блуду одају ради забаве и/или материјалне користи, новог брака; девојке – „поштене швигарице“ од шеснаест година, које не желе више да раде, већ их издржавају

Zašt' kod kuće djecu ne čuvaju,
Neg' se same po noći muvaju,
Da se od sad take razaznaju,
Da ih drugi od sada poznaju
Udare im „štempl“ baš na ruku
Sirotice, al imaju muku!
Ruka bole, a „štempl“ ostane,
Tugo njena to je zbog katane,
Jer naredba izašla je bila:
Da se nije ni jedna vodila,
To je svaka lijepo mogla znati,
Nema šetnje posle osam sati,
Tako treba, neka take vidu,
Kako puste noću da ne idu. (3–4)

У, овом приликом, доступној правној и историјској литератури, везаној за, условно речено, помињани период, нисмо пронашли податке о физичком кажњавању посрнутих жена, мада су им често следовале теже санкције него мушкарцима (в. о *прељубу и браколомству* Šilović 1908: 415–416; Јоцић 1926: 80–81; 87–88; Чубински 1934: 495–496, Čulinović 1934: 109–11). Ова врста санкција као да је заостала у вековима који су претходили двадесетом (Јасић 1968). На то да је можда некаквих санкција ипак било упућују нас два записа објављена у књизи *Заповедништво утврђеног места Петроварадин – Нови Сад (1914–1915): службена преписка: садржај докумената из фонда број 74*. Један се односи на испитивање анонимно пријављеног случаја могућег неморалног понашања супруге мобилисаног мушкарца, која ће бити, уколико се кривица докаже, стављена под константну полицијску контролу (Андрић 2014: 256), док се у другом, истина везано за проституцију и сузбијање венеричних болести, помиње „морална полиција“ (Андрић 2014: 326). Пошто је већина аустроугарске документације из овог периода нестала са повлачењем поражених трупа, засад нам остаје да нагађамо да ли је поменути начин кажњавања блудних жена заиста постојао или је само плод маште моралне ауторке или, с обзиром на приказан однос према женама, аутора. (Наиме, досада нисмо успели да пронађемо ниједан биографски податак о нашој ауторки, чак ни у публикацији „Библиографија књига женских писаца у Југославији (1936), која је, чини се, прилично бржично приређена, као ни у другим издањима библиографског, односно енциклопедијског типа. Поред тога да је, можда, реч о псеудониму, додатно потрагу отежава и чињеница да је Мара могла удајом променити презиме или је њено дело скрајнуто управо због контроверзне тематике.)

7 Кажемо можда, а сумња се изриче и у првој песми, док се у четвртој баш то тематизује, јер у ратно доба било је доста примера да се женама чији су мужеви нестали у борби јави да су постале удовице, те су се неке преудале, а муж се ипак жив вратио.

мушкарци, често ожењени, а помињу се и њихове мајке: „Njine mame tako isto rade, / A kuda bi još iver od klade!“ (19).

Овом приликом поменућемо готово идентичан приказ посрнутих жена током рата, са *тумачењем* ове појаве, Триве Милитара у поглављу „Женски свет у рату“, књиге *Из позадине*:

Дуготрајно одсуство мушких глава од куће и од породице с једне стране, а лакоисленост и насртљивост мушкараца (са и без униформи) са друге стране, морало је имати за последицу то да је многа женска морала бити преслаба и, на крају крајева, морала подлећи искушењима.

Не треба, осим тога, сметнути с ума да је материјална страна у врло много случајева такође играла знатну улогу. Живети се морало, па се, стога, узимало и примало оданде одакле се могло и како се могло. А мушки су давали, јер већина их је имала доста новца, те је за женскадију било ништа лакше него се подавати.

Старији свет се у почетку, наравно, скандализирао толикој „слободи“ женскиња. Али су матере пробиле лед: слабо материнско срце и нежна материнска љубав увек је знала да нађе оправдање за раскалашност кћери. Очеви, шта су друго знали чинити него да попусте, а мужеви, хтели – не хтели, морали су зажмурити и гледати кроз прсте, јер „така су времена наишла“ (Милитар 2015: 98).

Велика слобода и материјалне могућности променили су ситуацију код многих женских: нису биле упућене да од мушких за материјалну помоћ и услугу дају противуслуге него су оне за свој новац тражиле и налазиле себи „утешитеље“. А таких је било на претек. Култ младих, здравих и једрих људи тада се необично развио (Милитар 2015: 100).

У својим хуморно-ироничним наводима о еманципацији жена током рата Милитар проналази и својеврсно оправдање за не баш пожељно понашање: „Светски рат је био толика општа пертурбација свега живота и целог човечанства, да је неумесно тражити од женског света да су баш само оне требале и морале да се сачувају од померања савести и морала“ (2015: 101). То да је рат изазвао настајање *наопаког* света, у коме је све могуће, видимо и у почетним стиховима песме „Pjesma o poštenim švigaricama“: „Od kad ovaj rat je nastanuo, / Sav se svijet tumble okrenuo, / Sa svih strana, a i od svakuda, / Mi slušamo raznolika čuda...“ (13). Без обзира на виšekратно ауторкино инсистирање да је природа жена од еденских времена иста, па се од њих и очекује опевано понашање, ипак из песама провејава управо идеја да је у рату свет изглобљен, тј. да је настало време *отклона* од *конциптираног реда*. Стога, Мара Зарић певајући о таквим догађајима, без обзира на

хуморну и често сатиричну ноту, инсистирајући на заслуженим казнама и истицањем „вечитих истина“ и поука, као да покушава да утиче на успостављање поремећеног реда.

Да би потцртала истинитост садржаја о којима пева, као и жељу да их подели са публиком, ауторка у, условно речено, иницијалним формулама, односно, коментарима унутар песама, каже:

Čujte mene, moja braćo mila,
Što se sada na tom svijetu zbiva,
Muževi su u boju u ratu,
A žene se bore po sokaku,
Ovo nije bilo još nikada,
Kao sada što u svijetu vlada...

A sad da vam jednu priču kažem,
Istinitu, jer neću da ležem...

Ja je znam i dobro poznajem
Samo neću ime da odajem,
Jer je braćo, to gazdačka mlada,
Za to može čovjek da nastrada...

(Rat protiv žena sa „štambiljom“: 3, 4–5)

Eto pjesme, čujte njene glase,
Svako čudo i tajna dozna se,
Eto pjesme, čujte glase njene,
Kako sada štempluju žene.

Čujte braćo, još i pesmu ovu,
Pesmu ovu, ali sasvim novu...”

(Pjesma o Juliški, što je „štambilj“ sodom prala: 13, 8)

Braćo mila, da vam pjesmu pišem,
Da vam pjevam, u pjesmi nanižem,
Kako no se sad u svijetu sladi,
Uživa se, ništa se ne radi,
Ova pjesma nije za pjevanje,
Neg je ona prije za plakanje...

(Pjesma o nevjernoj ženi, koju je muž ubio:36)

Поред ових сегмената, као доказ истинитости информација које су песнички уобличене, наводе се и писма која се пишу са фронта (пријатељ наводно погинулог, рањеници у песми „Kako je jedna žena zaboravila svoga muža, pa se brzo udala – a muž živ kući došao“), као и она која се шаљу војницима (добродушни грађани,

koji upozoravaju vojnika na nemoralno ponašanje njegove žene u pesmi „Pjesma o nevjernoj ženi, koju je muž ubio“).

Са друге стране у, такође условно речено, финалним формулама, као и у коментарима у оквиру песама, износе се општи судови и поуке:

Kako radi, onako će proći,
Bog je dobar, muž će kući doći,
Al onda se drži dobro seko,
Jer će biti uz duž i popreko,
Batina će da ti tijelo vredi,
Biće boja, pucaćedu leđa,
Tek će tada biti ljutog rata,
I tražićeš sebi advokata.

Al reći ću, tako mi poštenja:
„Bog te čuvo od ovakih žena!“
(*Rat protiv žena sa „štambiljom“*: 6, 8)

Žene ove, što su take bile,
Zacjelo su „štempl“ zaslužile,
Posle ovog gadnoga života,
Neka ih je stid i sramota!
(*Pjesma o Juliški, što je „štambilj“ sodom prala*: 12)

Otac otšo, na to bojno polje,
Ženskadija živi sad od volje,
Posle rata, biće njima svima,
Biće bogme jada i batina!
(*Pjesma o poštenim švigaricama*: 19)

Tako biva, ko ovako radi,
I ko račun bez birtaša gradi,
Ao, Draga, gdje je pamet tvoja,
Sad si ništa, i nisi gospoja!
(*Kako je jedna žena zaboravila svoga muža, pa se brzo udala – a muž živ kući došao*: 35)

Al to biva, kada žene tako,
Provode se, zaludi ih svako.
Pa ne misle na dužnosti svoje,
Čuda čine, nikog se ne boje,
Zaborave muža, djecu malu,
Pre vremena izgubidu glavu,
Bog de čuvo od ovakih žena,
Što nemaju obraz ni poštenja,

Još te čuvo ovake napasti,
Koja može da te upropasti.

A sad i to hoću vama kasti,
Muža su joj otpustile vlasti,
On kriv nije, što se tako zbilo,
Kriv je drugi, što se dogodilo;
Stražmešter je pravi krivac bio...

(Pjesma o nevjernoj ženi, koju je muž ubio: 46, 47)

Када је о формулативности по угледу на усмену епiku реч, можемо издвојити, ако изузмемо честе инверзије – на плану синтаксе, невелик број изразитијих примера у песмама „Kako je jedna žena zaboravila svoga muža, pa se brzo udala – a muž živ kući došao“: „Kuka majka kano kukavica“ (20); „Samo jedna od kamena bila / Nije ona ni suze pustila.“ (21); „Taku Rada sitnu knjigu piše“ (22); „Nije prošlo dva mjeseca dana“ (25); „Nije prošlo tri mjeseca dana“ (26); „Sve mislila, na jedno smislila“ (29); „Kad je čuo Paja buruntiju“ (32) и у „Pjesmi o nevjernoj ženi, koju je muž ubio“: „Sve mislio, na jedno smislio“ (40); „Mrtva pade, Bogu dušu dade“ (44).

На основу наведених поетичких карактеристика, песме Маре Зарић могли бисмо означити као пучке, будући да:

Pučka pjesma registrira događaj, opijeva ga kao odklon od koncipiranog reda. Upravo stoga pučki pjesnici pjevaju o izuzetnim događajima, povijesnim ili elementarnim katastrofama, groznim zločinima, ubojstvima iz ljubavi i ljubomore; o događajima koji predstavljaju nagli, očiti trzaj kazaljke od koncipiranog kazala, reda. Pučki pjesnik zastupa i brani koncipirani društveni red vrijednosti. (Zečević 1978: 408)

Исто тако, казна и поука су елементи ове врсте, као и наглашавање жеље да се пева само о истини (Zečević 1978: 413, 440). Но, будући да се у литератури понекад инсистира да одредница пучка припада хрватској књижевности, могли бисмо се одлучити да ове песме сврстамо у корпус постфолклорне епике, односно, епских хроника, и то у ону групу „певања о свакодневном“ (в. Ђорђевић Белић 2016: 183–190).

Без обзира на свест о уметничкој (не)успелости и судбини ових и оваквих песама, почевши још од Вука⁸, и на то да се „у

8 У „Предговору првој књизи народних песама лајпцишког издања“ Вук констатује постојање настанак *смијешних* песама: „Оваке се смијешне пјесме и данас често спјевају по народу, но будући да нијесу ни од каквих важних и опште познатих догађаја, зато се и не разилазе надаље, него ће постају ту и остају док се не забораве“ (Стефановић Караџић 1964: 93).

виђењу неких од носилаца традиције, овакве песме доживљавају (се) као „нерепрезентативне“, по традицију у извесном смислу и „компромитијуће“ (Ђорђевић Белић 2016: 184)⁹, сматрали смо да њихова анализа заслужује нашу пажњу, јер „може се посматрати као специфичан наратив који опстаје на границама два различита типа колективног памћења – културног и комуникативног“ (Ђорђевић Белић 2016: 173). Посебности „Pjesama o ženama“ Маре Зарићеве јесу у томе што их је испевала жена, у избору тема које сведоче о једној другачијој димензији рата и дају ноту савремености у односу на све остале које певају о великим, ратним темама, и у томе што ипак, будући да су испеване у десетерцима, уз још неке одлике усмене епике, посежу за „моделативним решењима својственим епском изразу“, што их приближава општој културно-историјској равни времена које одсликавају.

Цитирана литература

Андрић, Бранимир (ур.). *Заповедништво утврђеног места Петроварадин – Нови Сад (1914–1915): службена преписка: садржај докумената из фонда број 74*. Нови Сад: Архив Војводине, 2014.

Ђорђевић Белић, Смиљана Ж. „Епске хронике Балканских и Првог светског рата: од дневничких белешки до елемената институционализованих комеморативних пракси“. *Први светски рат и српска књижевност. Два века од Вукове Мале простонародне славеносрпске пјеснарице. 2/44. Научни састанак слависта у Вукове дане, Београд: 11–14. IX 2014*. Београд: Међународни славистички центар, 2015: 183–191.

Ђорђевић Белић, Смиљана. *Постфолклорна епска хроника: жанр на граници и границе жанра*. Београд: Чигоја штампа: Институт за књижевност и уметност, 2016.

Живановић, Тома. *Законски извори кривичног права Србије и историјски развој његов и њеног кривичног правосуђа од 1804. до 1865*. Посебна издања CDVIII. Одељ. друштвених наука. Књ. 59. Београд: САНУ, 1967.

Зуковић, Љубомир. *Еп гуслара о великом рату*. Бања Лука: Академија наука и умјетности Републике Српске, 2014.

Јевић, Радислав и Стефан. *Епске песме*. Београд: Отворена књига, 2011.

⁹ Песме Маре Зарићеве засигурно „не би прошле кроз гусле“ (в. Ђорђевић Белић 2016: 184).

- Јовичић, Милош М. *Правни односи у породици*. Београд: Библиотека Коларчевог народног универзитета, 1935.
- Стефановић Караџић, Вук. „Предговор првој књизи народних песама лајпцишког издања“. *О српској народној поезији*. Београд: Просвета, 1964.
- Милитар, Трива. *Из позадине. Записи из Светског рата*. Нови Сад: Градска библиотека у Новом Саду, 2015.
- Милошевић–Ђорђевић, Нада. „Стихована хроника – народна или народска поезија“. *Право и лажно народно песништво. Научни скуп Деспотовац, 26–27. 8. 1995*. Деспотовац: Народна библиотека „Ресавска школа“, 1996.
- Поповић, Данијела. „Ратне песмарице – певање ’на народну’“. *Књижевност и историја 10. Србија у књижевности о Првом светском рату*. Мирољуб Стојановић (ур.). Ниш: Центар за научноистраживачки рад САНУ и Универзитета. 2014: 29–37.
- Соловјев, Александар. *Кажњавање неверне жене у црногорском и византијском праву*. Београд: [б. и.], 1935.
- Чубински, Мих. П. *Научни и практични коментар кривичног законика Краљевине Југославије, од 29 јануара 1929 год., новелираног Законом од 9 окт. 1931 год.* Београд: Издавачко и књижарско предузеће Геце Кона А. Д., 1934.
- Јоцић, Милорад. *Казнени закон; V. законски чланак из 1878. године и Новеле казненог закона; XXXVI. законски чланак из 1908. са допуњајућим и измењујућим наређењима других закона као и Предлог казненог закона за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца I Општи део*. Превео са тумачењима и судском праксом, односно сравњењем и примедбама средио др. Милорад Јоцић, главни државни тужилац у Новом Саду. Нови Сад: Штампарија „Даничић“, 1926.
- Томић, Слободан – Бобан (прир.). *Обнова српског царства: епске пјесме Србије: 1912–1918*. Београд: Стручна књига 1999.
- Čulinović, Ferdo *Žena u našem krivičnom pravu*, Beograd: [s. n.], 1934.
- Jasić, Stojan (prir.). *Zakoni starog i srednjeg vijeka*. Beograd, 1968.
- Petrović, Nadežda, Zlata Pirnat, Branka Dizdarević Jelka i Mišić-Jambrišak. *Bibliografija knjiga ženskih pisaca u Jugoslaviji*. Beograd: Ljubljana: Zagreb: Udruženje univerzitetski obrazovanih žena u Jugoslaviji, 1936.
- Šilović, Josip (prir. po Dru. K. Janki). *Kazneno pravo*. Zagreb: Kraljevska zemaljska tiskara, 1908.

Извори

Zarićeva, Mara. *Pjesme o ženama: kako vojuju kod kuće dok su muževi u ratu*. Pesme iz evropskog rata 1914–1916. III. Ujvidek: S. F. Ognjanović [s. a.], 19??.

Aleksandra Popin

POEMS ABOUT WOMEN BY MARA ZARIĆEVA – AN EXAMPLE OF “BACKGROUND” EPICS

Summary

The publishing bookstore of Svetozar F. Ognjanović in Novi Sad issued several collections of poems about the Balkan wars and World War I, which, based on their form and content, could be classified as chronicle epics. The edition “Poems from the European war 1914–1918” contains a book which consists of five poems written by certain Mara Zarićeva named “Poems about women fighting at home while their husbands are at war”. The poems were written in inconsistent rhyming decasyllables similar in style to oral epics. All five of them are about adultery or infidelity of women (mostly wives) while their husbands are at front lines, and about legal and other ways of sanctioning such behavior. Based on their poetic characteristics, the poems could be classified into folk literature, in the corpus of post-folkloristic epics, epic chronicles, and the group “describing the everyday”. Regardless of their “unrepresentative nature”, these poems deserve to be analyzed as “a specific narrative surviving at the borders of two different types of collective memory – cultural and communicative”.

Keywords: World War I, woman, immorality, chronicle epics, describing the everyday life, collective memory.